

”Jag måste kämpa...”

Elevers perspektiv på gymnasieskolans individuella program

Camilla Andréasson och Malin Enbäck Wall

Stockholms universitet
Pedagogiska Institutionen

C- uppsats 15 poäng

Examensarbete

Vårterminen 2009

Handledare: Jonas Engman

Examinator: Lars Jalmert

Studie- och yrkesvägledarprogrammet, Distans

Stockholms
universitet

"I need to fight..."

Student's perspective on their individual education

Camilla Andréasson och Malin Enbäck Wall

Sammanfattning

Syftet med studien är att undersöka några elevers uppfattning av sin studiegång på det individuella programmet (IV). Samt belysa i vilken utsträckning utbildningen individanpassas. En kvalitativ forskningsmetod användes. Sju elever intervjuades som går sitt första år på det individuella programmet. Undersökningen belyser hur eleverna trivs på IV och vad de tycker om sin utbildning. En annan aspekt var att ta reda på hur eleverna tänker kring sin egen insats beträffande utbildningen. Resultatet visar att eleverna trivs och de har mål med sin utbildning. Samtidigt har eleverna åsikter om förbättringar när det gäller klassrumssituationen, lärare och individuella samtal. Undersökningen visar att elevens påverkan av sin studiegång är begränsad. Vår slutsats är att eleverna inte får den individuella utbildning de har rätt till.

Nyckelord

Studieplaner, individuella programmet, SCCT, självkänsla, elev, individuell.

Abstract

The purpose of this study is to investigate some students' perception of their time of study on the individual program (IV). We will also clarify to what extent the education is individualized. A qualitative research method was used. Seven students were interviewed who study their first year on the individual program. The investigation illustrates how the students are enjoying the IV and what they think about their education. Another aspect was to find out what the students think about their own performance concerning the education. The result shows that the students feel comfortable and have objectives with their education. At the same time, the students have opinions about improvements of the classroom situation, teachers and individual conversations. The investigation shows that the student's influence of their time of study is limited. Our conclusion is that the students don't get the individual education they are entitled to.

Keywords

Curriculum, individual program, SCCT, self-esteem, student, individual

Förord	2
1. Inledning	3
1.1 Problemområde.....	3
1.2 Förförståelse.....	4
1.2.1 Uppdraget	5
1.3 Syfte.....	5
1.4 Antagande	5
1.5 Forskningsfrågor.....	5
1.6 Avgränsningar.....	5
1.7 Begrepp	5
1.7.1 Analytiska begrepp	5
1.7.2 Empiriska begrepp.....	6
2. Bakgrund	6
2.1 Litteratur	6
2.1.1 Individuella programmet	6
2.1.2 Individuella programmets framtid.....	7
2.2 Forskningsanknytning	8
2.2.1 IV ur elevperspektiv.....	8
2.2.2 Självförmågans betydelse för elevens skolgång	9
2.2.3 Teori	10
3. Metod	11
3.1 Undersökningsstrategi och metod	11
3.2 Urval och genomförandesteg.....	11
3.3 Datainsamling	11
3.4 Tillförlitlighet	11
3.5 Etiska ställningstagande	12
3.6 Databearbetning	12
4. Resultat	12
4.1 Resultatredovisning.....	12
4.2 Presentation av intervjupersoner	13
4.3 Sammanfattning av resultat.....	13

4.3.1 Hur trivs eleverna på det individuella programmet, vad tycker de om sin utbildning?	13
4.3.2 Hur tänker eleverna kring sin egen insats beträffande sin utbildning?...	15
5. Analys.....	17
5.1. Hur trivs eleverna på det individuella programmet, vad tycker de om sin utbildning?	17
5.2 Hur individuell är utbildningen på det individuella programmet?.....	17
5.3 Hur tänker eleverna kring sin egen insats beträffande sin utbildning?.....	18
6. Slutsats.....	20
6.1 Hur trivs eleverna på det individuella programmet, vad tycker de om sin utbildning?	20
6.2 Hur individuell är utbildningen på det individuella programmet?.....	20
6.3 Hur tänker eleverna kring sin egen insats beträffande sin utbildning?.....	20
7. Diskussion	21
7.1 Resultat diskussion	21
7.2 Metoddiskussion	22
7.3 Framtidsdiskussion	23
Litteratur	24
Referens litteratur	24
Nät referenser	24
Bakgrunds litteratur.....	24
Muntliga referenser	25
Skollagen 1985:1100	Bilaga 126
Gymnasieförordningen	Bilaga 2....27
Intervjumall	Bilaga 3..28

Förord

Äntligen är arbetet färdigt!

Vi vill först och främst tacka alla elever som ställde upp utan er hade det inte blivit någon uppsats. Vi tackar också vår uppsatsgrupp bestående av Anna-Clara, Maud, Petra och Carina för alla glada skratt som hjälpt oss framåt. Jonas Engman vår handledare du har varit ett stor stöd i vår skriv process, tack! Ett stort tack till Majvor och Jonas för att ni har kommit med bra och utvecklande tankar kring vår uppsats.

Sist men inte minst vill vi tacka våra familjer för att ni har haft tålamod med oss under dessa månader, då både dagar och nätter gått åt till uppsatsen.

Självklart vill vi tacka varandra för gott samarbete!

TACK ☺ !

1. Inledning

I skolans barndom för ca 160 år sedan hade man i huvudsak två förklaringar till att elever inte uppnådde så goda resultat som de borde. Antingen var det idioter eller så var de lata. Om de var idioter var det inget att göra och var de lata så klippte man till dem. (Kvalitet inom IV - hela skolans ansvar, 2006, s.9)

Nuförtiden har eleverna andra förutsättningar i skolan, inom svensk skolpolitik debatteras om en gymnasieskola för alla. Målet är att så många elever som möjligt skall gå ett nationellt eller specialutformat program. För att göra det möjligt ersattes 1991 det kommunala uppföljningsansvaret av ett utbildningsansvar. Kommunerna blev skyldiga att erbjuda ungdomar mellan 16-20 år gymnasieutbildning. Samma år beslöt riksdagen om gymnasiereformen som ledde till 17 nationella program och ett individuellt program (a.a.)

Tanken med det individuella programmet är att elever som inte uppnått godkänt i svenska, svenska som andraspråk, engelska och matematik när de lämnar grundskolan skall få möjlighet att läsa till godkända betyg. För att sedan bli behöriga att söka ett nationellt eller specialutformat program (Kvalitet inom IV - hela skolans ansvar 2006).

1.1 Problemområde

Myndigheten för skolutveckling gjorde 2006 en utredning om det individuella programmet. Utredningen hävdar att kvalitén inom IV behöver utvecklas. Enligt skollagen skall IV vara anpassat utifrån varje enskild elevs behov, intresse och förbereda eleven till ett nationellt eller specialutformat program. Enligt rapporten är det för få elever som når det målet (Kvalitet inom IV - hela skolans ansvar 2006). Kvalitén på IV är skiftande mellan olika kommuner och därför gjordes en lagändring 2006 som säger att ett individuellt program först och främst skall förbereda eleven till ett nationellt eller specialutformat program. Utbildningens omfattning ska motsvara heltidsstudier. Syftet med lagändringen är att minska variationen mellan olika kommuner, standarden på utbildningen skulle bli lika för alla IV-elever (a.a.).

Genom diskussioner med våra studiekamrater som är utspridda i stort sett hela Sverige, ser det ut som att det inte har skett någon större förändring sedan rapporten skrevs. Skillnaderna är fortfarande stora på IV- programmet och det kan även se olika ut inom samma kommun. Vi undrar om det är saknaden av programsmål som gör att det ser olika ut i de olika kommunerna? (Programmålet ger en sammanfattande beskrivning av ett program.) Kan det vara bättre att ha programsmål som de nationella eller specialutformade programmen har? De individuella studieplanerna kan ändå göra programmet individuellt.

Under vår praktik på studie- och yrkesvägledarprogrammet fick vi tillfälle att träffa en grupp IV- elever under en dag. Eleverna berättade att de läste om kurser som de läste ett år tidigare. Vi fick bilden av att vissa elever verkade vara uppgivna. Vad stod det i elevernas studieplaner? Vad gjorde att de fick läsa om kurser de redan läst? Martin Hugo (2007) har i en undersökning också träffat elever som säger att de fått läsa om kurser de läst förut. Innan vi träffade eleverna på IV antog vi att alla som gick individuella programmet hade egna individuella studieplaner, som

deras utbildning utformades efter. Enligt Skollagen 1985:1100 bilaga 1, ska alla elever ha inflytande över hur deras utbildning utarbetas och skolan skall möta elevens speciella utbildningsbehov. Eftersom det finns många olika anledningar till att en elev kommer till det individuella programmet. I gymnasieförordningen¹ kap 1 se bilaga 2, framgår det att varje individ har rätt till sin egen individuella studieplan.

Några vägledare som vi träffat anser att det är känsligt att nämna IV-programmet som ett alternativt gymnasieval. Om inte eleven tar upp det själv i sitt vägledningssamtal. I Kvalitet inom IV - hela skolans ansvar (2006) framgår att utbildningen på IV-programmet bör vara programinriktat. Med programinriktat menas att antagningsförfarande skall ske utifrån elevens önskemål, behov och förutsättning. Samverkan bör förekomma mellan de olika skolformerna och programmen. På vilket sätt skulle vägledaren kunna informera om IV- programmet så att eleven ser det som en möjlighet?

Det som kännetecknar framgångsrika kommuner inom IV är personalen. De ger eleven uppmuntran, eget ansvar och uppskattning vilket de menar är viktiga ingredienser när man vill stärka individers självkänsla (Kvalitet inom IV-hela skolans ansvar 2006)

Karriärutvecklingsteorin Social Cognitive Career Theory (Brown, 2002) handlar om självskattning, förväntat resultat och personliga mål. Den bygger på att individen är aktiv i sina beslut. Självskattningen och det förväntade resultatet påverkar de personliga målen som individen sätter upp, hur mycket man anstränger sig och strävar för att komma dit. Individens mål påverkar i sin tur utvecklingen av självskattningen och förväntade resultat (a.a.). Vi undrar vad som händer med elevens självskattning om skolans personal gemensamt med eleven utformar elevens individuella studieplan? Kan det få eleven att bli mer motiverad att ta sig vidare till nationellt eller specialutformat program? Det står vidare i Brown (a.a.) att feedback ifrån andra hjälper till att stärka individens självskattning, förväntade resultat och personliga mål. Det förstärker i sin tur intresset ännu mer. Till skillnad från individer som har för höga hinder framför sig inför ett önskat karriär val. Dessa individer kan i sin tur välja bort ett val på grund av att målet känns för långt borta eftersom självskattningen är för låg.

1.2 Förförståelse

En av uppsatsförfattarna har i sitt arbete som studie- och yrkesvägledare ett uppdrag som går ut på att se över elevernas situation på det individuella programmet och förbättra deras individuella utbildning (se 1.2.1). Därav har vi fått vår förståelse om att individuella programmet har brister. På en vägledarträff fick vi vetskap om att det finns både resurser och pengar i kommunen att lägga på varje individs behov. Vi undrar om pengarna används till eleverna på det individuella programmet. Det framkom på mötet att pengarna inte är öronmärkta för IV-programmet.

Ramarna för IV förefaller ottydliga anser vi, vilket kan vara en bidragande orsak till att programmen ser så olika ut kvalitetsmässigt.

¹ <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1992:394>

1.2.1 Uppdraget

En av oss arbetar med att utveckla det individuella programmet i kommunen. Vilket innebär att elever som valt ett individuellt program eller har lågt meritvärde skall fylla i en studieplan med studie- och yrkesvägledaren. Avsikten är sedan att eleven ska få önskad utbildning. Exempel; En elev har som mål att söka till hotell och restaurang programmet men är inte godkänd i engelska och matematik ifrån grundskolan. Under sin IV utbildning skall eleven erbjudas att läsa någon/några enstaka kurser på hotell och restaurangprogrammet samtidigt, för att få en bra övergång till sitt program.

1.3 Syfte

Syftet är att undersöka i vilken utsträckning utbildningen på det individuella programmet är anpassat utifrån varje enskild elevs behov och intresse.

1.4 Antagande

Utgångspunkten i uppsatsen är att IV- programmet i kommun X inte individanpassas. Om inte ett individuellt program individanpassas tror vi det påverkar eleverna negativt. Det kan bli svårare att nå sina mål med studierna. Vi tror att eleverna inte har en individuell studieplan. Bli målen för stora och onåbara kan det föra med sig bristande tilltro till den egna förmågan. Bli det istället tvärt om leder det i sin tur till motivation och bättre självskattning och självkänsla hos eleven.

1.5 Forskningsfrågor

- Hur trivs eleverna på det individuella programmet, vad tycker de om sin utbildning? (Med trivsel menar vi välbefinnande, Bonniers lexikon 1991)
- Hur individuell är utbildningen på det individuella programmet?
- Hur tänker eleverna kring sin egen insats beträffande sin utbildning?

1.6 Avgränsningar

Vår undersökning är begränsad till en skola i en kommun. Vi intervjuade sju elever som är födda 1992 eller tidigare och som går första året på Start- IV. Studien behandlar inte genus och därmed lades inte någon vikt till om pojkar eller flickor intervjuades. Uppsatsen tar upp dessa sju elevers uppfattning av sin utbildning.

1.7 Begrepp

1.7.1 Analytiska begrepp

Självskattning/självförmåga enligt SCCT är, vad individen tror sig klara av att göra med hjälp av sin egen förmåga.

Självkänsla är den kunskap man har om sig själv.

Med *individ Anpassad* menar vi att undervisningens innehåll utformas efter varje enskild elevs behov.

1.7.2 Empiriska begrepp

Med *individuella studieplaner* menas att varje elev skall enligt gymnasieförordningen ha ett dokument där det står uppgifter om elevens studieväg och deras val av kurser.

Individuella programmet är gymnasieskolans individuella program. Att ett program är individuellt innebär att varje elev förses med en individuell studieplan, där olika delar kan ingå.

Start-IV är en del av individuellt programmet som är tänkt för elever som vill gå ett nationellt eller specialutformat program. Men saknar behörighet i matematik, svenska och engelska eller rätt antal meritpoäng för att komma in på önskat programval.

Yrkes-IV är ett program där ungefär halva tiden, är förlagd till arbetsplatser och för varje elev görs en individuell studieplanering.

Det *Individuella programmet* kommer även att förkortas *IV-programmet* eller *IV*.

Studie- och yrkesvägledare kommer att benämnas som *vägledare* i uppsatsen.

Med *vidare studier* menar vi elevens övergång till nationellt eller specialutformat program.

Social Cognitive Career Theory kommer att förkortas *SCCT*, mer om teorin kan läsas under 2.2.3

Meritvärde får man fram genom att addera de 16 bästa betygen.

2. Bakgrund

2.1 Litteratur

2.1.1 Individuella programmet

I utredningen *Åtta vägar till kunskap - en ny struktur för gymnasieskolan* (SOU 2002:120) kritiserar gymnasiekommittén skollagen, eftersom den redogör mer för dem som går i skolan än det uppdrag skolan har. Skolans syfte är att ge elever förutsättningar att utveckla kunskaper. Den skall bidra till elevens personliga utveckling, ge en bra grund för fortsatta studier och en aktiv medverkan i samhällslivet och det bör tydligt framgå i skollagen.

Enligt skolverkets rapport *Heltid och resursförstärkning Utveckling av individuella program* (2007) skall ett individuellt program enligt skollagen kap 5 § 4b (bilaga 1) möta elevers individuella utbildningsbehov, eleven skall i samråd med skolan utforma sin individuella studieplan. *IV-programmet* saknar program mål istället är det den individuella studieplanen som skall verka som ram för elevens utbildning. Det är därför viktigt att studieplanen följs upp och omformas kontinuerligt. Utifall eleven inte går vidare till nationellt eller specialutformat

program är det studieplanen som ligger till grund för elevens rätt att fortsätta utbildningen och få ett slutförhållande. Studieplanen fungerar som en slags rättsäkerhet för eleven.

Enligt SOU 2002:120 (2002) är regeringen tydlig med att det skall finnas en individuell studieplan för alla elever. Programmet ska inte vara något svävande som utformas allt eftersom tiden går. Kommunerna har ansvar över hur IV-programmet skall organiseras. Det stora problemet enligt SOU 2002:120 är kommuner som inte väljer att satsa på denna elevgrupp obehindrat kan göra detta. IV-programmet har blivit programmet för de misslyckade och det var absolut inte det som var tänkt från början. Trots detta så tyder det på att elever på det individuella programmet trivs och det hänger sannolikt ihop med att individen sätts i centrum, vilket i sin tur leder till ökat självförtroende och trygghet (a.a.).

Enligt skolverkets rapport (2007) diskuterar regeringen IV-programmets kvalitet och huruvida man möter upp elevernas behov. Efter att ha gått ett år på IV-programmet är det många elever som slutat gymnasiet. Det kan bero på att elevernas förkunskaper är ofullständiga eller att programmet inte klarat av att skapa motivation och intresse för vidare studier. Syftet som är att förbereda eleven för nationellt eller specialutformat program anser verksamma inom IV är alltför begränsat. Att stärka självförtroendet hos eleverna ses som ett viktigare mål. IV-programmet lyckas möta elevernas behov vilket grundskolan misslyckats med. År 2005 fick Myndighet för skolutveckling i uppdrag utav regeringen att stödja och stimulera skolornas arbete för ökad kvalitet inom IV-programmet. Uppdraget var främst att sprida kunskap om hur man bäst skulle kunna stötta eleverna och att ha så programriktade utbildningar som möjligt.

Kriterier som myndigheten identifierar i samband med redovisning av uppdraget är bland annat:

- Elever erbjuds heltidsstudier.
- Ett antagningsförförande utifrån elevens önskemål, behov och förutsättningar.
- Behov och förutsättningar styr organisationen, samverkan mellan de olika skolformerna och programmen. (skolverkets rapport 2007)

Elisabeth Hultqvist (2001) gjorde en utredning i samband med den nya gymnasiereformen angående det individuella programmet. Där var lärare och skolledning kritiska mot att kunskapsnivån hade sjunkit hos eleverna. Kritiken var framförallt riktad mot grundskolan eftersom lärarna och skolledning ansåg att eleverna fick en dålig kunskapsgrund. Vilket bidrar till att gymnasiet blir tvunget att lägga sig på mellanstadienivå.

2.1.2 Individuella programmets framtid

I Kvalitet inom IV - hela skolans ansvar (2006) står det att kvalitén inom IV behöver utvecklas. Tanken med IV är att stödja de elever som inte kommit in eller avbrutit sina studier på ett nationellt program. De elever som inte har tillräckliga kunskaper skulle få möjlighet att studera i sin takt, utifrån sina egna förutsättningar, de ska vägledas, få stöd och motiveras.

Tillströmningen till IV har ökat, vilket har påverkat den utbildningspolitiska tanken som fanns med IV. Det har gjort att kvalitén på IV är skiftande mellan olika kommuner. Lagändringen som gjordes 2006 syftade till att minska variationen mellan olika kommuner och att standarden på utbildningen skulle bli lika för alla IV-elever. Gunnar Berg, professor i pedagogik säger att det fria handlingsutrymmet skolan har, inte alltid leder till handling. Han menar att genom att hitta frirummet mellan de yttre gränserna (Skrivna och oskrivna uppdrag) och de inre gränserna

(interna skolkulturer) ges möjligheter att åstadkomma skolutveckling. Dagens mål- och resultatstyrda skola ökar möjligheterna att handla själv anser han.

Det pågår diskussioner om hur IV borde organiseras och om det skall ligga segregerat eller integrerat i gymnasieskolan? Forskningen pekar på att elever presterar bättre när IV är integrerat i en skola. Det krävs dock mer av lärarna som måste vara vaksamma på hur den enskilde eleven klarar sitt lärande. Vissa resultat visar på att eleven kan må bättre i en särskild grupp, men risken är större att de marginaliseras vilket kan resultera i att eleven presterar sämre (Kvalitet inom IV - hela skolans ansvar 2006).

I rapporten Framtidsvägen en reformerad gymnasieskola (SOU 2008:27) förespråkas att det individuella programmet läggs ner. Istället föreslås ett preparandår, individuella alternativ och en programintroduktion. Preparandåret skall gälla de elever som är obehöriga till ett nationellt eller specialutformat program och skall finnas inom ramen för grundskolan. Tanken är att preparandåret ska utformas efter elevens mål med sina vidare studier till ett nationellt eller specialutformat program. Här kan även undervisning, praktik och vägledning ingå för eleven. Målet skall vara att eleven skall bli behörig inom högst ett år. Gymnasieskolan skall bygga på en väl genomförd grundskola. Därför bör preparandåret ligga på grundskolans ansvar.

2.2 Forskningsanknytning

2.2.1 IV ur elevperspektiv

Hultqvist (2001) fick i uppdrag att utvärdera de individuella programmen i Stockholm. Hon utgick ifrån ett elevperspektiv. En av frågorna hon ställde till eleverna var; Trivs du på det individuella programmet? Eleverna trivdes men de flesta tyckte att undervisningen var för slapp och att lärare kunde kräva mer av eleverna. De var missnöjda över fåtalet läxor, de korta skoldagarna och att de inte fick betyg. Svaren var oväntade eftersom de kommer ifrån en grupp elever som oftast uppfattas som skoltrötta och svårmotiverade. Hultqvist menar att anledningarna till denna upplevelse bland eleverna kan vara att de blir särbehandlade och att de känner att de inte är värd att satsa på. Trots att eleverna kan uppskatta särbehandling i form av frukost och fika är det med blandade känslor. Hultqvist menar att de känner sig mer avvikande när de får dessa förmåner. Om undervisningen är för avvikande på IV stärker det bilden av särbehandling till klassificeringar inom skolan. En annan anledning till att eleverna tycker IV är slapt kan vara det pedagogiska undervisningssätt som oftast finns på programmen. Det finns inga tydliga krav, syfte och tidsangivelser för hur undervisningen skall se ut. Att inte heller få se något konkret resultat i sitt skolarbete kan ge en känsla av att de inte har fått några kunskaper. Undervisningen på IV handlar till stor del om att eleven skall läsa kärnämnen. Det kanske inte alltid visar några tydliga och konkreta resultat av elevens ansträngning som exempelvis praktisk undervisning gör (a.a.).

Hugo (2007) skriver om avgörande faktorer som gör att ungdomar ser sin gymnasietid på IV-programmet som meningsfull. Den ena är vad läraren har för elevsyn och relationen i mötet mellan eleven och läraren. Den andra är elevens uppfattning kring innehållet i skolan. Skolan blev meningsfull när eleverna kände att innehållet i undervisningen var anpassat till dem och när lärarna var äkta. Många av IV- eleverna kommer till gymnasieskolan med dåligt självförtroende,

de har ofta en negativ bild av skolan och smärtsamma upplevelser av att misslyckas i skolan. Ca 98 % börjar gymnasieskolan, i praktiken handlar det inte om en frivillig skola längre. Det innebär en stor utmaning för politiker och skolpersonal att göra gymnasieskolan så bra att ungdomarna tycker att deras utbildning är utvecklande och meningsfull.

Hugo skriver att IV-programmet inte möter elevernas behov och förutsättningar, de når inte fram till regeringens mål, en gymnasieskola för alla. Hugo har i sin studie intervjuat lärare på det individuella programmet, som beskriver den här gruppen elever som skoltrötta och osäkra till vidare studier. Lärarna anser att eleverna bör undervisas i mindre grupper och lägger ner mycket tid till att göra undervisningen individanpassad. De poängterar också att det är viktigt med rektorns stöd och att det har tillgång till handledning.

Organisationen på IV-programmet kan och ser olika ut runt om i landet. Hugo träffade och intervjuade elever som sa att de fick läsa ämnen det redan läst. Detta anser Hugo påverkar individens självbild och självförtroende. Att aldrig få känna sig duktig i skolan förstärker den negativa självbilden. Mötet mellan elever och lärare visar sig vara viktigt, för att det skall fungera. Det är viktigt att eleven känner att lärarna bryr sig om dem och de möter dem på deras nivå. Studien visar tydligt att många elever inte tror på sig själva och att de inte har några framtidsplaner. Därför anser lärarna att det viktigaste uppdraget blir att få eleverna att växa som människor, genom trygga vuxenrelationer att bli sedda och bekräftade. En av lärarna säger att i början gick det åt mycket energi att motivera eleverna men nu har de fått igång sin egen drivkraft (a.a.).

2.2.2 Självförmågans betydelse för elevens skolgång

Individens självbild varierar över tid och ser olika ut i olika situationer, även vid olika svårighetsgrader av samma aktivitet (Mikael Lundgren och Kent Lökholt 2006). Albert Bandura (a.a.) menar att beteendet styrs av förväntningar och det centrala i sammanhanget kallas självförmåga (self-efficacy). Han skriver att:

Självförmågan handlar om individens tilltro till sina möjligheter att utföra situationsspecifika uppgifter. Detta skall inte förväxlas med det vi i dagligt tal kallar självförtroende, vilket är mer generellt antagande som bygger på tillit till den egna personen. Genom begreppet självförmåga sätter man alltid in upplevelsen av den egna kompetensen i ett givet sammanhang (s.39)

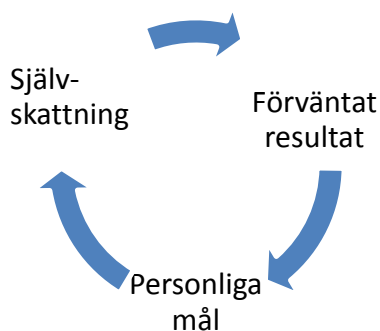
En avgörande faktor för en god skolmiljö kan bero på elevens självförmåga, menar Bandura (Lundgren & Lökholt, 2006). Elever med dålig självförmåga har ofta ett problembeteende, som kan bidra till dåliga relationer gentemot kamrater och lärare. Eleven behöver positiva förväntningar från sin närmiljö för att kunna känna personlig tillfredsställelse, engagemang och strävan. För att eleven skall bli motiverade och gå framåt är det viktigt att lärarna lyfter elevens starka sidor, vilket bidrar till ökat självförtroende hos eleven. Ett bra tillfälle att göra det är vid de individuella utvecklingssamtalen mellan lärare och elev. I samtalet lyfter läraren fram sin delaktighet i elevens utveckling.

Om eleven har en tro på sig själv att klara av någonting är motivationsskapande. Då måste omgivningen tro på elevens förmåga och att det kan ske förändringar. Finns inte tron hos eleven att klara av en förändring kommer det troligtvis inte heller ske. Ger läraren över ansvaret till

eleven att själv bestämma och styra sina egna förändringar visar man att man tror på eleven. Målet med motiverade samtal är att öka självförmågan. (Lundgren & Lökhholm 2006)

2.2.3 Teori

Det finns tre centrala begrepp som utgör basen i SCCT karriärutveckling (Brown, 2002), Self-efficacy (Självskattning), Outcome expectations (Förväntat resultat) och Personal goals (Personliga mål), de här tre begreppen samverkar och påverkar ständigt varandra. De sätts sen in i en större modell som visar hur de samverkar med intressen, mål, val av handling och resultat av handling.

Figur 1

Individer utvecklar intressen i den riktning de tror att de är bra på, samtidigt som de tror att genomförande av det kommer att ge ett önskat resultat. (Sundelin, 2008)

Självskattningen handlar om ens förmåga att klara av en uppgift medan det *förväntade resultatet* handlar om antagandet av vad konsekvenserna av ens handlande blir. *Personliga mål* kan definieras som hur beslutsam man är att engagera sig i en viss sysselsättning eller hur beslutsam man är att påverka sitt framtida liv. Genom att sätta upp *personliga mål* kan det bli lättare att organisera sitt beteende. *Självskattning* och *förväntat resultat* formar individens intressemönster som i sin tur påverkar valet/valen (Brown 2002).

Social Cognitive Career Theory handlar om att verka utifrån tidigare erfarenheter (inlärda erfarenheter), exempelvis det individen ser som förväntat resultat när det gäller studier och yrke, bygger på hur deras resultat har värderats tidigare i livet. Hur har andra reagerat på det som gjorts i skolan av individen, eller vad har individen fått för belöningar i sitt skolliv?

Självskattningen och de *förväntade resultaten* påverkar de *personliga målen* som individen sätter upp, hur mycket man anstränger sig och strävar för att komma dit. Det *personliga målet* individen har påverkar i sin tur utvecklingen av *självskattningen* och *förväntade resultat*. Se även problemformuleringen 1.1(a.a.)

3. Metod

3.1 Undersökningsstrategi och metod

Vi använde en kvalitativ undersökning för studien. Med en kvalitativ undersökning kan man ställa öppna frågor, vilket gör att intervjun blir som ett samtal. Vi anser att det gynnar vår undersökning, eftersom vi intervjuar ungdomar. En intervjumall användes där frågorna är utarbetade för att täcka in syftet och forskningsfrågor se bilaga 3. Vi har läst litteratur om vårt intresseområde för att bli mer insatta i forskning, teorier och lagar, se bakgrund.

3.2 Urval och genomförandesteg

Vi valde en skola i kommunen vi bor i. Det är en mellanstor kommun, med ett invånarantal på ca 130 000 och ligger i mellersta Sverige. Det är en teknik- och handelsstad. I kommunen finns det 25 gymnasieskolor, 8 kommunala skolor och 17 fristående skolor. 4 av de kommunala skolorna har start- IV (se begrepp, 1.7) men inga av de fristående skolorna. Ca 100 elever i kommunen är inskrivna på start- IV.

Skolan valdes utifrån elevantal för att öka chansen att få ett stort underlag till våra intervjuer. Det individuella programmet ligger avskilt från den gymnasieskola som det tillhör. Det finns två klasser på programmet ett yrkes-IV och ett start-IV. Eleverna i undersökningen går i en klass med ca 25 elever och alla går på start-IV.

Kontakten med rektor och programansvarig skedde via telefon. Efter att ha fått godkännande av rektor, programansvarig och lärare på skolan besökte vi klassen för att presentera oss och vår undersökning. Vi frågade efter frivilliga elever och tio elever anmälde sitt intresse, vilket vi ansåg var ett rimligt antal. Därefter bestämde vi tidpunkt och plats för intervjuerna i samråd med lärare. Vi provade frågorna i intervjumallen på en tonåring och formulerade därefter om frågorna något för att göra dem tydligare.

3.3 Datainsamling

Sju elever utav de tio som anmält sig deltog i undersökningen, de tre resterande eleverna hade frånvaro. Intervjuerna tog 15-30 minuter och vi använde vägledarens arbetsrum. Eleverna ombads komma dit en och en. Vid intervjuerna var båda uppsatsskrivarna med. En antecknade, den andra intervjuade och samtalen bandades. Fyra av informanterna blev intervjuade två och två. En informant ville inte bli inspelad.

3.4 Tillförlitlighet

Vår undersökning grundar sig på sju informanter. Därav kan vi inte generalisera att dessa svar är något som gäller för hela skolan eller andra IV- program. När det gäller validitet är frågorna som ställts till intervjupersonerna relevanta i förhållande till syfte och forskningsfrågor. Eftersom intervjuerna gav oss svaren på våra frågor.

Tillförlitligheten kan ha påverkats av att vi var två intervjuare, eftersom informanten kan känna sig i underläge. Även då det var två informanter kan tillförlitligheten påverkas eftersom de inte fick tillräckligt med reflektions tid eller att de avbröt varandra. En annan påverkansfaktor kan vara elevens ärlighet när en kompis är med. Det positiva med två informanter kan vara tryggheten eleverna ger varandra. Våra egna värderingar och tolkningar kan också påverka tillförlitligheten.

3.5 Etiska ställningstagande

I uppsatsen har de forskningsetiska principerna beaktas. Inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning finns det fyra huvudkrav på forskningen dessa krav är: Informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (HSFR 1999). Informationskravet beaktades redan vid första kontakten med rektor, programansvarig och lärare då det muntligt informerades om forskningens syfte. Den informationen fick även eleverna i klassrummet och de fick även vetskap om sin rätt att när som helst kunna avbryta sin samverkan. Samtycke gavs av rektor, program ansvarig, lärare och elever. Personuppgifter och andra uppgifter personen lämnat skall förvaras väl. Uppgifterna som samlats in kommer endast att användas till det ändamål som deltagarna givit sitt samtycke till. Vilket eleverna fick information om i klassrummet men också innan intervjun.

3.6 Databearbetning

Vi transkriberade det inspelade materialet. Därefter sökte vi efter återkommande teman i intervjuerna och sorterade dem under forskningsfrågorna. När arbetet är godkänt kommer det inspelade materialet att raderas.

4. Resultat

4.1 Resultatredovisning

För att resultatet skall bli tydligt och överskådligt, har vi valt att sortera svaren under enbart två av forskningsfrågorna. Hur trivs eleverna på det individuella programmet, vad tycker de om sin utbildning? Hur tänker eleverna kring sin egen insats beträffande sin utbildning?

Resultatet grundar sig på tre flickor och fyra pojkar alla går första året på gymnasiet. Eftersom skolan och eleverna vill vara anonyma har respondenterna fått de fingerade namnen Eva, Lina, Ali, Kevin, Jim, Per och Sara. En ingående beskrivning om varje elev finns under 4.2.

4.2 Presentation av intervjupersoner

Eva är född 1991 och går sitt första år på IV-programmet. Hon läser svenska, matematik och engelska. Eva behöver bli godkänd i svenska och engelska för att kunna söka till ett nationellt program. Målet är att börja på handelsprogrammet.

Lina är född 1992 och går sitt första år på IV-programmet. Hon läser svenska, matematik och engelska. Lina behöver bli godkänd i matematik för att kunna söka till ett nationellt program. Målet är att börja på handelsprogrammet.

Ali är född 1992 och går sitt första år på IV-programmet. Han läser svenska, matematik och engelska. Ali behöver bli godkänd i matematik för att kunna söka till nationellt program. Målet är att börja på barn och fritid.

Kevin är född 1992 och går sitt första år på IV-programmet. Han läser svenska, matematik och engelska. Kevin behöver bli godkänd i matematik för att kunna söka till nationellt program. Målet är att börja på fordonsprogrammet.

Jim är född 1991 och går sitt första år på IV-programmet. Han läser svenska, matematik och engelska. Jim behöver bli godkänd i matematik och engelska för att kunna söka vidare till ett nationellt program. Målet är att börja på byggprogrammet.

Per är född 1990 och har gått två månader på IV i denna kommun han har tidigare gått på yrkes – IV i en annan kommun. Han har även arbetat ett tag. Per läser svenska, matematik och engelska. Per behöver bli godkänd i matematik och svenska för att kunna söka vidare till ett nationellt program. Målet är att börja på fordonsprogrammet.

Sara är född 1992 och går sitt första år på IV-programmet. Hon läser svenska, matematik och engelska. Sara behöver bli godkänd i matematik och engelska för att kunna söka vidare till ett nationellt eller specialutformat program. Hon vet inte om hon skall plugga vidare eller vad hon ska plugga.

4.3 Sammanfattning av resultat

4.3.1 Hur trivs eleverna på det individuella programmet, vad tycker de om sin utbildning?

Eva trivs så där på IV, lärarna är bra men hon säger att klassen är lite störig. Det är jobbigt att arbeta självständigt och hon tror att klassrumssituationen skulle kunna bli bättre med fler lärare.

Eva säger att en av lärarna är dålig på att lära ut, det är svårt att lära sig något på just den lektionen.

Han ger klassen frågor som han själv svarar på, man lär sig ingenting av det.

Hon berättar att det är fler i klassen som tycker som henne. Eleverna har pratat med läraren, men ingenting har hänt.

När Eva började på IV skrev hon på något papper, men vet inte om det var en studieplan. Hon skrev att målet var att söka handelsprogrammet och vilka ämnen hon skulle läsa. Eva tänker inte på sin studieplan, trots det säger hon att den kan påverka hennes utbildning men inte hur. Det förekommer inga diskussioner med läraren om betygs mål i de olika ämnena, utan hon frågar

själv om hon vill veta något. Det är inga inplanerade samtal om hur studierna går med lärarna, men hon säger att det skulle vara bra om sådana fanns.

Lina trivs bra i klassen och hon säger att de flesta lärarna är bra. Hon kan tänka sig fler lärare i klassrummet för att förbättra den stökiga klassrumssituationen. En ämneslärare är dålig säger Lina, hon lär sig ingenting för han ger bara frågor med svar.

Man hinner inte ens tänka, han ger svaren direkt.

Klassen har tagit upp det med rektorn, berättar Lina, men utan resultat.

Lina kommer inte ihåg att hon gjort någon studieplan under sitt år på IV. Det förekommer inte några samtal med lärarna om hur det går med studierna, hon frågar själv hur hon ligger till. Hon tror inte det blir några samtal med lärarna, men hon önskar att det förekom sådana samtal.

Ali säger att IV är bra. Det finns en lärare som inte är bra och han måste bytas ut, berättar Ali. Läraren blir arg när Ali inte förstår vad han menar, då låtsas han förstå honom för att slippa en arg lärare. Ali tror inte att han kan få någon hjälp av någon annan personal när det gäller läraren.

När Ali började på IV skrev han en studieplan ihop med vägledaren.

Kevin säger att det var roligare i grundskolan han trivdes bättre där. Han kan inte tala om varför, men skolan var roligare. Han vill ha en ny lärare i ett av ämnena, det skulle öka chanserna för honom att lyckas. Den läraren de har nu är dryg.

Kevin gjorde ingen studieplanering när han började på IV. Han kan inte prata med lärarna om vilket betyg han har eller har chans att få. Då säger bara läraren IG. Det enda samtal som blir är om han gjort något dumt.

Jim trivs på IV, han säger att alla elever förstår varandra eftersom de nästan har samma problem. Jobbigast är lektionerna när andra elever skriker och lyssnar på hög musik. Vilket bidrar till att lärarna blir arga och dåliga på att samarbeta med eleverna. Jim säger att det skulle kunna bli bättre om de stökiga eleverna gick ut och gjorde något annat.

Så kan dom som vill plugga sitta kvar och lyssna på läraren.

Det diskuterades en gång i klassen, men ingen elev ville gå ut. Jim säger att det varit bättre om läraren hade bestämt vilka som skulle gå ut inte eleverna. Jim efterlyser strängare lärare han gillar när det är strängt och att får krav på sig

... man måste vara lite hård så barna lär sig, säger Jim.

Jim säger att det skulle bli bättre på IV om han får koll på hur han ligger till betygsmässigt i alla ämnen. Han kan tänka sig ta upp det med lärarna, eftersom lärarna inte tar upp det själva med eleverna. Jim gjorde en studieplan när han började på IV. Han skulle vilja läsa lite andra ämnen också som han är intresserad av, inte bara matematik, engelska och svenska.

Per säger att det är bra med IV. Men det kan vara stökigt och jobbigt på lektionerna. Det finns en sträng lärare fler skulle behöva vara som han.

Lärarna lägger sig lätt för eleverna, de skulle behöva bli lite strängare. Men det är bara att jobba på, försöka skärma av sig och inte bli påverkad av det som händer runt omkring.

Per säger att klassen skulle kunna delas för att få det bättre på lektionerna. Det fungerar inte med bara en lärare till 25 elever. Speciellt inte när hälften av eleverna inte bryr sig och förstör för dem som försöker koncentrera sig. Det är ju inte lätt för läraren att fokusera, säger Per. Det skulle nog vara bra med fler lärare på en del lektioner och om man delade på gruppen säger Per.

När Per började på skolan gjorde han en studieplanering med vägledaren. Han ser själv till att den följs, lärarna kommer inte och frågar hur det går. Per säger att det inte förekommer några specifika samtal med lärarna om studierna, men de har koll på hur han ligger till. Han missade några nationella prov eftersom han började i klassen senare, men dem skall han göra snart.

Sara trivs bra på IV hon säger att skolan är tråkig, det är bara vi här. Det hade varit bättre om IV legat i samma skola som de nationella och specialutformade programmen eftersom kompisarna går där.

I början på IV gjorde Sara en studieplan. Vad hon vet så arbetar lärarna inte med studieplanen, men hon säger att den måste följas. Sara säger att man kan påverka studieplanen tillsammans lärare, elever och föräldrar. IV fungerar bra men ibland är det för lätt när man får läsa ämnena från grunden. Ett önskemål Sara har om utbildningen är att få läsa andra ämnen

... ett eget område som jag tycker är kul, säger Sara.

4.3.2 Hur tänker eleverna kring sin egen insats beträffande sin utbildning?

Eva säger att utbildningen passar henne, för den inte är så svår. Hon trodde att det skulle vara svårare. Det går bra i skolan, säger Eva och för att klara engelskan och svenskan är det bara att kämpa på. Hennes mål efter IV är att komma in på handelsprogrammet hon säger att hon gör det bara hon klarar svenskan och engelskan. Lärarna har berättat att Eva har godkänt i ämnena nu.

Eva säger flera gånger under intervjun att hon måste kämpa.

Jag måste kämpa för att klara av det.

Linas säger att hennes första tanke var att IV skulle bli svårt för henne. Hon trodde att både lektioner och prov skulle bli svåra, men hon klarar av skolan bra. Hade det inte fungerat bra, skulle hon kunna tänka sig att gå och få extra hjälp. Om Lina inte blir godkänd så säger hon; Man behöver inte ge upp man kan försöka igen.

Linas säger att första målet var att komma in på livsmedelsprogrammet, men hon ändrade sig till handelsprogrammet. Hon säger att det kommer lösa sig med godkänt i matematik. Hon är orolig inför de nationella proven i matematik eftersom det inte gick bra förra gången. Läraren ger henne inte den hjälp hon behöver.

Jag får klara mig själv, säger Lina

Ali trodde att det skulle gå dåligt på IV när han började, men det gick mycket bättre än väntat. Hans mål är att bli godkänd i matematik men han är tveksam till det. Ali säger att det beror på läraren hur det går,

Läraren borde bytas ut.

Han som elev inte kan påverka situationen med läraren.

Alis mål är att börja på barn- och fritid han säger att IV- programmet kan hjälpa honom att komma in men han kan inte förklara hur.

Kevin säger att man skall kunna gå extra kurser när ett ämne är svårt. Han får inte den hjälp han behöver. Han vill byta ut vissa lärare.

Helst av allt vill Kevin vara hemma, men målet är ändå att klara matematiken och komma in på ett nationellt program. Helst vill han komma in på fordonsprogrammet.

Jim var inte motiverad under sin första tid på IV, men inser nu att det bara är han själv som kan påverka sina betyg. Jim säger att det är flera i klassen där ibland han själv som måste skärpa sig. Han har insett hur viktigt det är att ta studierna på allvar. En av lärarna har märkt en förändring hos honom och det är bra, säger Jim. Läraren frågar också om Jims privatliv. Han är medveten om att den gamla bilden av honom fortfarande finns kvar. Jim bemöter de lärare som inte sett förändringen genom att var snäll trots att han fortfarande får skulden för saker som händer.

Jag är snäll jag är vanlig som jag är till alla andra.

Efter påsklovet insåg Jim att han måste plugga och tänka på framtiden.

Jim hade en studieplan när han började på IV som han inte levde upp till. Då utarbetade han en ny studieplan med vägledaren och den fungerar bättre. Jim har mål med sina studier men tycker ändå att det känns jobbigt eftersom han inte vet om han klarar dem. Han vill inte gå på IV ett år till;

Jag går genom eld och vatten, säger han.

När han började på IV skulle han läsa till godkänt betyg i matematik och engelska han säger att det skall gå. Slutgiltiga målet är att komma in på byggprogrammet vilket han tror att han gör.

Per säger att det är hans eget val att studera och då känner han sig mer motiverad. Det kan bero på att han redan har provat att arbeta och vet vad det innebär. Per såg en möjlighet i att studera när det blev lågkonjunktur. Han säger att IV är ett bra alternativ när man vill läsa upp ämnen för att komma in på ett nationellt program.

Första gången Per gick på IV hade han inga andra val, eftersom det var det enda programmet han kom in på. Han hade inget intresse i att studera då eftersom kärnämnen var jobbiga för honom redan i grundskolan. Pers mål är att få så bra betyg som möjligt och komma in på fordonsprogrammet och då måste han ha godkänt i matematik och svenska. Han säger att det ser bra ut för honom att komma in på det programmet.

Per säger att det finns många positiva faktorer som påverkar varför det går bra för honom idag. Han har blivit äldre, mognat och har det bättre omkring sig än förut. Han säger att undervisningen fungerar bra eftersom det handlar om vad han har bestämt sig för att göra. Ett förslag som Per har är att lärarna skulle kunna se mer på vad den enskilda eleven behöver läsa mer av och fokusera på det. Per säger:

Jag pluggar och jag har inget att förlora, liksom, jag kan bara vinna på det.

Sara säger att hon är väldigt omotiverad och skoltrött, egentligen vill hon inte gå tre år till i skolan. Hon vet inte vad hon vill läsa sen och det är jobbigt, hon har ändå som mål att läsa även nästa år. Hon säger att det är viktigt att ha mål och finns det nedskrivet på papper känns det extra viktigt att nå dit.

Sara säger att hon trodde att betygen skulle höjas när hon började på IV, vilket det troligtvis gör. Hon vet inte hur målen kring betygen ser ut i de olika ämnena. Sara säger att IV studierna hjälper henne bli behörig till ett nationellt eller specialutformat program.

5. Analys

Här analyseras de tre forskningsfrågorna.

5.1. Hur trivs eleverna på det individuella programmet, vad tycker de om sin utbildning?

Hultqvist (2001) frågade eleverna i sin undersökning om de trivdes på IV. Eleverna svarade att de trivdes, men undervisningen var för slapp och lärarna kunde kräva mer av eleverna. Vi ställde också frågan om eleverna trivdes och de flesta elever svarade ja. De var nöjda med klassen och lärarna var bra.

Trots det ansåg flertalet elever i vår undersökning att de inte fick den hjälp de behövde för att komma vidare i sina studier. Många elever sa att det delvis berodde på störande klasskompisar, lärare som inte kunde förklara bra och för stora elevgrupper. En del elever sa att lärarna var för slappa. Jim, gillar när det är strängt, han vill få krav på sig och tycker inte att det finns några stränga lärare på IV. Per menar däremot att det finns en sträng lärare som säger ifrån och anser att fler borde vara som han. Vi antar att lärarna har en viktig roll i hur klassrumssituationen fungerar och strängare lärare efterfrågas av eleverna. Eva tycker att det blir jobbigt när hon skall arbeta självständigt. Per försöker skärma av sig när det blir rörigt. Han tycker att man kan dela på klassen för att se den enskilde elevens behov och fokusera på det. Jim vill att de elever som stör skall gå ut från lektionen. IV-lärarna som Hultqvist (a.a.) intervjuat anser att eleverna bör undervisas i mindre grupper och att undervisningen individanpassas. Lärarna vill också ge eleverna möjlighet att studera i sin takt utifrån sina förutsättningar. Eleverna skall vägledas, få stöd och motiveras i sin utbildning.

IV-programmet på denna skola ligger lokalmässigt segregerat ifrån de andra gymnasieprogrammen. Sara i vår undersökning önskar att IV-programmet låg i samma skola som de övriga gymnasieprogrammen. Eftersom hennes kompisar går där. Sara är även omotiverad till vidare studier, skulle hennes motivation kunna öka om IV-programmet inte låg segregerat? Kevin trivdes bättre på grundskolan. Rimligt att anta är att det kan bero på IV-programmets läge. I kvalitet inom IV- hela skolans ansvar (2006) pekar forskningen på att eleverna presterar bättre om IV är integrerat i en gymnasieskola.

5.2 Hur individuell är utbildningen på det individuella programmet?

Enligt Hultqvist (2001) är det viktigt att innehåll, arbetsform och arbetssätt utformas individuellt utifrån den enskilde eleven. Sara i vår undersökning tycker undervisningen ibland är för lätt, när man måste läsa ämnena ifrån grunden. Hon skulle vilja läsa andra ämnen som hon själv väljer.

Även Jim vill läsa andra ämnen. Hugo (2007) skriver att det är viktigt att utbildningen känns meningsfull för eleven och att det finns en bra relation till lärarna. Några elever uttryckte sitt missnöje över en lärare som är dålig på att lära ut vilket påverkade deras chans att klara ämnet. I SOU 2002: 120 (2002) ifrågasätts det om IV-programmet är utformat utifrån den enskilda individen. Ett antagande vi gör utifrån elevernas svar är att utbildningen på det här programmet inte är individanpassat.

Det står i Kvalitet inom IV - hela skolans ansvar (2006) att IV ska vara individuellt anpassad efter varje elev. Ett av de redskap som ska användas för att främja elevens utveckling är individuella studieplaner. Ali, Kim, Jim och Per sa att de hade utformat en studieplan med vägledaren när de började på IV. Eva sa att hon hade skrivit något papper, men visste inte om det var en studieplan. Lina kom inte ihåg om hon skrev en studieplan och Kevin hade inte gjort det. I Gymnasieförordningen 1 kapitlet står det:

12 § För varje elev skall det upprättas en individuell studieplan. Den skall innehålla uppgifter om elevens studieväg och om de val av kurser eleven gjort.

Studieplanen är ett viktigt redskap och stöd för att eleven skall kunna uppnå sina mål och när mentorerna eller lärarna skall ha utvecklingssamtal med elev och föräldrar (Kvalitet inom IV - hela skolans ansvar, 2006). Att studieplanen kan vara ett viktigt redskap vid utvecklingssamtal är det bara en elev som tar upp hon vet också att den måste följas av lärarna. Kevin säger, att de enda samtalen som sker med lärarna och föräldrar är när man gjort något dumt. Även Lundgren och Lökhholm (2006) diskuterar vikten av bra och motiverande samtal mellan elev och lärare. De menar att målet med ett motiverande samtal är att öka elevens självförmåga.

IV-programmet saknar program mål. Istället skall den individuella studieplanen verka som ram för elevens utbildning därför är det viktigt att den följs upp och omformas kontinuerligt (Kvalitet inom IV - hela skolans ansvar, 2006). Vi antar att det inte fungerar så på undersökt skola eftersom det är bara en elev som har haft mer än ett samtal med läraren utifrån sin studieplan. Trots att alla elever utom en har gått två terminer på skolan. En del av eleverna tror inte att det kommer ske några samtal, de får fråga lärarna själva om de vill veta hur de ligger till i olika ämnen. De flesta elever ville ha inplanerade samtal med lärare. Regeringen var tydlig med att det skulle finnas en individuell studieplan för varje elev för att programmet inte skulle bli något svävande, som utformades allt eftersom tiden går (SOU 2002:120). Utifall eleven inte går vidare till nationellt eller specialutformat program, är det studieplanen som ligger till grund för elevens rätt att fortsätta utbildningen och få ett slutbetyg. Studieplanen fungerar som en slags rättsäkerhet för eleven (Skolverket 2007).

5.3 Hur tänker eleverna kring sin egen insats beträffande sin utbildning?

Eleverna som intervjuats säger detta om sin inställning till sina studier:

... jag har svårt för engelskan. Det går jag kommer att kämpa för det och jag skall klara av det.

Man behöver inte ge upp man kan försöka igen.

Jag vill inte gå på IV ett år till så jag måste klara det här och jag går genom eld och vatten.

... jag vill inte gå ett år till, det tänker jag inte göra.

... jag tycker att det funkar bra eftersom det handlar mer om vad man själv bestämt sig för att göra.

Jag trodde att det skulle gå skitdåligt för mig, men det var inte så.

Enligt SOU 2002:120 (2002) är det största problemet på det individuella programmet elevernas bristande motivation. Sex av de sju informanterna stämmer inte in på detta då det var endast var en elev som helst skulle vilja vara hemma. Alla elever i studien ansåg att om de klarade godkänt i kärnämnen skulle de komma in på det nationella och specialutformade program de sökt till. Ett antagande man kan göra utifrån vår studie är att eleverna inte har några problem med att ställa upp personliga mål och det borde i sin tur påverkat självskattningen positivt enligt SCCT teorin (Brown 2002). Tre av eleverna trodde att undervisningen skulle vara svårare än det var på IV-programmet. Hugo (2007) skriver att många elever som kommer till IV har dåligt självförtroende. Eleverna har oftast lämnat grundskolan utan godkända resultat som i sin tur kan få individen att känna sig misslyckad som människa. Man kan anta att eleverna som trodde att det skulle bli svårt hade en låg självskattning enligt SCCT (Brown 2002).

Sex av de sju intervjuade eleverna tror att studierna på det individuella programmet kommer att leda till ett nationellt program alla sju har som mål att nå dit. Hugo (2007) har i sin studie intervjuat lärare på det individuella programmet, som beskriver den här gruppen elever som skoltrötta och osäkra till vidare studier. Hugos studie visar att det är många elever som inte tror på sig själva och inte har några framtidsplaner. Vilket inte stämde med informanterna i vår studie.

Jim sa att han bidrog till att det var stökigt på lektionerna och han insåg att en förändring av sitt beteende var nödvändigt. Lundgren och Lökholt (2006) menar att elever med dålig självförmåga ofta har problem med beteendet vilket kan visa sig genom dåliga relationer till kompisar och lärare. Jim vet att alla lärare inte ser hans förändring men bemöter dem genom att vara snäll. Jim uppskattar att det finns en lärare som sett förändringen och som också frågar om Jims privatliv. Hugo (2007) skriver att mötet mellan elever och lärare är av stor vikt för att det skall fungera. Det är viktigt att eleven känner att lärarna bryr sig om dem och möter dem på deras nivå. Det viktigaste uppdraget anser lärarna är att få eleverna att växa som människor, genom trygga vuxenrelationer där de blir sedda och bekräftade. Enligt vad Jim säger kan man anta att lärarna inte fokuserar på att möta varje enskild individ efter dennes behov. Per berättar att han gått IV en gång tidigare. Första gången var det inte hans eget val och det fanns inget intresse i att studera de ämnen han haft jobbigt med på grundskolan. Lundgren och Lökholt (2006) menar att finns inte tron hos eleven att klara av en förändring kommer det troligtvis inte heller ske. Ger dock läraren över ansvaret till eleven att själv bestämma över sina handlingar stärks elevens tro på sig själv. Nu är det Pers eget val att studera och han ser IV som en chans att kunna studera vidare. Självskattning är viktigt för vilka val man gör och vad individen tror sig klara av att göra med hjälp av den egna förmågan. När individen upptäcker vad han/hon klarar av ökar självförtroendet. Individen börjar utveckla ett intresse för just den aktiviteten och får ett mål. Det gensvar man får från den aktivitet man utför i form av belöningar, ger i sin tur en viktig feedback (Brown 2002). Här kan man koppla SCCT teorin till att Jim och Per har kommit på god väg med att skatta sin egen förmåga.

6. Slutsats

6.1 Hur trivs eleverna på det individuella programmet, vad tycker de om sin utbildning?

Eleverna trivs på IV och är nöjda med lärare och klasskompisar. Trots att flertalet elever har åsikter om både lärarna och klasskompisarna. Eleverna får inte den studiero som de behöver. Flera elever stör på lektionerna vilket påverkar de andra eleverna negativt och strängare lärare är en önskan. En del elever har själva lösningar på hur det skulle kunna bli bättre, till exempel tycker eleverna att det behövs fler lärare i klassrummet och mindre undervisningsgrupper. Eleverna har tagit upp sitt missnöje över en lärare som de anser är dålig på att lära ut, med både rektor och lärare, det har inte resulterat i några förändringar.

De elever som ser IV som en möjlighet att läsa in/upp betygen för att komma in på ett nationellt eller specialutformat program är positivare till sin utbildning. De elever som inte har hittat sin motivation ser utbildningen mer som ett måste.

Vår slutsats är att flertalet elever trivs på IV. De elever som har studiemotivation och har lätt att avskärma sig ifrån de andra, har högre tankar om sin utbildning.

6.2 Hur individuell är utbildningen på det individuella programmet?

Vår slutsats är att fem av sju elever har en individuell studieplan. De andra två eleverna har troligtvis det också, men det var inget de kom ihåg. Slutsatsen blir ändå att eleverna inte får den individuella utbildning som de har rätt till. Studieplanen används inte som ett levande dokument. För de flesta elever har det bara skett ett samtal med lärarna eller vägledaren under året då studieplanen utformades. Det är upp till eleverna själva att fråga hur de ligger till. Vi antar att en individuell studieplan behöver följas upp och omformas kontinuerligt av lärare och elev genom samtal. Detta för att studieplanen skall vara aktuell och individanpassad.

6.3 Hur tänker eleverna kring sin egen insats beträffande sin utbildning?

Vår slutsats är att eleverna på detta IV-program har mål och förväntningar på sin utbildning. Elevernas första mål är att bli godkänd i de underkända kärnämnen och det andra är att komma in på ett nationellt eller specialutformat program. Eleverna tror att det är något som de kommer att klara av. De pratar om att kämpa, klara det och inte ge upp.

Två av eleverna anser att den ”dåliga” läraren kan ha stor påverkan om de inte skulle klara sina studier. En elev är väldigt omotiverad till att studera just nu och två andra elever har kommit till insikten att det beror endast på dem själva hur studierna skall gå. Det är rimligt att anta att de elever som tycker att läraren har största delen i deras studier inte är riktigt motiverade.

7. Diskussion

7.1 Resultat diskussion

Att undersöka människors upplevelse av något är inte helt enkelt, det som respondenten menar kan således innebära något annat än det vi tolkar. Våra tidigare erfarenheter färgar våra tolkningar även om ambitionen är att vara neutral inför resultaten. Vår ambition var att titta på IV ur ett elevperspektiv. Hur uppfattar eleverna sin utbildning och är den individanpassad eller inte? Resultatet visar att utbildningen på den här skolan inte är individanpassad och då har vi utgått från elevens tankar om studieplaner, skolsituationen och stöd ifrån lärare.

Innan vår undersökning trodde vi att eleverna på IV inte hade individuella studieplaner. Om dessa fanns var vi inte säkra på att de följdes upp och omarbetades kontinuerligt med lärare/vägledare. Undersökningen visar att fem av sju elever i vår undersökning har en individuell studieplan. Som vi ser det används inte studieplanerna som det står i gymnasieförordningen:

19 § Minst en gång per termin skall rektorn se till att eleven ges en samlad information om elevens kunskapsutveckling och studiesituation (utvecklingssamtal). Utvecklingssamtalet skall genomföras med den individuella studieplanen som grund.

Hugo (2007) skriver i sin rapport att det är allt för få skolor som använder studieplanen som ett levande dokument. Eleverna i vår undersökning påstår att de enda samtal som sker med lärarna är när de själva frågar hur studierna går. Eleverna ser det inte som någon brist att inte ha samtal kring studieplanen. Kan det bero på att eleverna inte kopplar ihop studieplanen med sin utbildning? I vår undersökning önskar eleverna fler samtal kring sin utbildning med lärare. Vi är medvetna om att lärarna kan ha planerat in samtal med eleverna. Samtalen mellan lärare och elever är viktiga menar Lundgren och Lökhholm (2006). Det är där lärarna har chans att lyfta elevens starka sidor och eleven får chans att bli delaktig i sin egen utbildning. Vi anser att samtalen inte bara är viktiga i utbildningssynpunkt utan det är viktigt ur förtroendesynpunkt, det vill säga att det finns lärare som bryr sig.

Eleverna i vår undersökning har lösningar på klassrumssituationen som upplevs jobbig och störande av flera elever. Eleverna får ingen studiero. I bland annat Hultqvist (2001) läser vi att eleverna på IV bör studera i mindre grupper. Detta önskar också eleverna i vår undersökning, men av någon anledning har inte lärarna kunna tillgodose deras önskningar. Var det något som eleverna kom på under intervjun eller har de verkligen tagit upp det med lärarna?

Resultatet visar att eleverna har förväntningar på IV-programmet och att de flesta elever har ett mål med sin utbildning. För att målet ska bli verklighet tror vi att det krävs kontinuerliga samtal mellan lärare och elever om deras mål. Vi tror att eleven kan ge upp och tappa motivationen om målen känns för höga och onåbara, vilket också kan påverka elevens självskattning. Flera elever ville absolut inte gå om IV. Att inte gå om IV ser vi som ett mål som kan påverka och motivera eleven framåt. Vi undrar hur och om lärarna använder sig av det som positivt i sina samtal med eleven? Nästan alla elever tror att det räcker med G för att komma in på önskat program trots att de har lågt meritvärde. Antagningspoängen är hög på många av utbildningarna som eleverna har sökt och vi är tveksamma till om en del elever kommer in på önskat program. Hur kommer det sig att eleverna verkar så säkra på att komma in på önskat program? Beror det på att eleverna

inte har kunskap om antagningspoängen till de olika gymnasieprogrammen. I så fall hur skall de få den kunskapen kan det ske genom samtal med vägledaren?

De flesta elever säger att de trivs på IV samtidigt som de uttrycker att det är stökigt i klassen och lärarna är dåliga. Vad är det då som gör att de trivs? En faktor kan vara att det går i ett lugnare tempo än i grundskolan. En annan kan vara de korta skoldagarna och att programmet ligger i andra lokaler än de nationella eller specialutformade programmen. Kanske är det så att man känner sig mer jämbördig med sina klasskamrater eftersom alla behöver extra stöd i de här ämnena. Jim sa att han tycker det är bra på IV eftersom alla elever förstår varandra och har samma problematik. I rapporten Kvalitet inom IV- hela skolans ansvar (2006) diskuteras det om det individuella programmet skall var segregerat eller till och med som man föreslår i SOU 2008:27 att IV skall ligga inom ramen för grundskolan. Vi blir nyfikna på, om man under betänkandet kring ändringen av IV-programmet har undersökt elevers åsikter. Vi tänker främst på om man skall gå kvar på grundskolan ett år till. Vad kan det göra för individens självkänsla?

Några av eleverna önskar läsa andra ämnen än kärnämnen. Vi vet att kommunen utvecklar IV-programmet och att eleven skall kunna läsa ämnen som stämmer överens med målet till vidare studier på nationellt eller specialutformat program. Har man diskuterat med elever på IV-programmet för att höra vad de har för åsikter om sin utbildning? Det anser vi är viktigt och får man vara delaktig så ökar det intresset att få sin utbildning att fungera.

7.2 Metoddiskussion

I undersökningen användes en kvalitativ metod vilket vi anser vara den rätta metoden för vårt syfte. Vi ansåg att det gav större möjlighet för intervjupersonerna att delge sina tankar. För oss underlättade det att kunna ställa följdfrågor. Under intervjun upplevdes svaren som utförliga men under transkriberingen visade det sig att vissa frågor kanske var för svåra. När vi började analysera våra svar såg vi att vi skulle vilja gå djupare i vissa frågor. Det hade varit bra att bokat upp ett intervjutillfälle till för att kunna komplettera vissa frågor. Ett annat alternativ kan vara att lämna enkäter med fasta svarsalternativ för att få en förståelse och sedan fortsätta med intervjuer och gå in djupare i frågorna.

Det var inte det optimalt att intervjua två elever samtidigt. Vi tror att man påverkar varandras svar. Vi märkte också att eleverna avbröt varandra och att de fick för lite tid till egen reflektion, vilket kan ha bidragit till korta svar på vissa frågor. Det kan ha varit en fördel för vissa elever då de kanske öppnade sig mer inför oss när kompiserna var med. Trots att vi hade två informanter samtidigt kunde vi ha intervjuat en åt gången, så blev inte fallet och därav kan resultatet ha blivit lite tunt ifrån vissa elever.

Vi hade velat utveckla frågorna kring deras motivation och mål eftersom de inte stämde överens med vad vi trodde och inte heller med den litteratur vi läst inför vår studie. Det kan vara så att frågorna vi ställde kring dessa saker var för svåra och att det hade behövts mera diskussioner kring ordens betydelse. Många av eleverna trivs på skolan samtidigt som många tycker att det är stökigt. Dessa tankar från eleverna hade varit intressant att utveckla. Vad lade eleverna in för definition på ordet trivsel?

Många elever anmälde sig frivilliga att ställa upp på intervjuerna. En orsak till det tror vi berodde på att vi kom till klassrummet och presenterade oss för eleverna och vad vi skulle fråga

om. Det hade varit intressant att intervjua lärarna för att jämföra med vad eleverna tyckte, framför allt kring deras tankar om klassrumssituationen. En intervju med vägledaren kring arbetet med studieplanerna hade varit intressant att genomföra, men på grund av den begränsade tid som fanns uteslöt vi detta.

Resultatet gäller bara en skola och sju elever. Det hade varit intressant att undersöka hur IV fungerar på fler skolor, något som kan vara aktuellt till framtida forskning.

7.3 Framtidsdiskussion

Det känns bra att veta att IV i den här kommunen är under förändring. Det som gör resultatet intressant är att eleverna själva tar upp hur de skulle vilja förändra IV och att det är precis som det nya uppdraget är tänkt. Vi hoppas att förändringen kommer att bli bra för eleverna och att framtiden blir som de önskar. Vi tror att det kan påverka IV-programmets status och även elevernas studiemotivation till det bättre. Får eleven läsa ämnen som intresserar dem kanske orken att läsa kärnämnen ökar. Det skulle vara intressant att undersöka elevers tankar om IV när det nya uppdraget varit i gång ett tag. Hur kan man ”marknadsföra” IV som en möjlighet och inte ett program för de misslyckade?

En annan fråga vi ställer oss är hur inställningen till det individuella programmet är bland vägledare på grundskolorna i kommunen. Eftersom många av vägledarna har svårt att ta upp IV som ett studiealternativ om eleven inte själv gör det. Vilka tankar är det som ligger bakom vägledarens attityd, kan det bero på att IV inte har fungerat bra i en del skolor?

Vad har elever på högstadiet för tankar om IV? Enligt våra erfarenheter är inte tankarna alltför höga. De elever som har IG i kärnämnen och därför måste söka ett IV program kallar sig själva för IG barn. Varför har de en nedvärderande syn om IV och vad kommer den ifrån? Hur skulle eleverna vilja att IV såg ut?

Enligt litteratur vi läst har en del IV-program runt om i landet inte de här problemen. Vad är det som gör att ett IV program ”lyckas”? Vilka faktorer spelar in?

En vidare forskning i ämnet kan vara att ta reda på lärare och vägledares syn på studieplaner och vad de säger till eleven om deras mål.

Litteratur

Referens litteratur

Bonniers Lexikon (1991) *Ordbok*. Femte upplagan.

Brown, D. & Associates (2002). *Career Choice and Development*. Fourth Edition. R. W. Lent, S.D. Brown & G. Hackett, *Social Cognitive Career Theory* (pp. 255-311). San Francisco: Jossey-Bass Publishers

Hugo, M. (2007) *Liv och lärande i gymnasieskolan En studie om elevers och lärares erfarenheter i en liten grupp på gymnasieskolans individuella program*. Jönköpings universitet: Tabergs Tryckeri AB.

Hultqvist, E. (2001) *Segregerande integrering En studie av gymnasieskolans individuella program*. Stockholm: HLS Förlag

Lundgren, M. & Lökhölm, K. (2006) *Motivationshöjande samtal i skolan - att motivera och arbeta med elevers förändring*. Lund: Studentlitteratur

Myndigheten för skolutveckling. (2006) *Kvalitet inom IV - hela skolans ansvar*. Stockholm: Liber

Skolverkets rapport (2007) *Heltid och resursförstärkning Utvecklingen av individuella program*.

Skolverkets programhäfte (2001) *Individuella programmet Gy 2000:21*. Stockholm: Fritzes

Sveriges Riksdag (1985) *Skollagen 1985:1 100*. Stockholm: Utbildningsdepartementet

SOU 2002:120 (2002) *Åtta vägar till kunskap - en ny struktur för gymnasieskolan*. Utbildningsdepartementet. Stockholm: Fritzes

SOU 2008:27 (2008) *Framtidsvägen - en reformerad gymnasieskola*. Stockholm: Fritzes

Nät referenser

Utbildningsdepartementet. Svensk författningssamling. Gymnasieförordning (1992:394) <http://www.riksdagen.se/> [Hämtat: 09-05-20]

Bakgrunds litteratur

Jenner, H. (2004) *Motivation och motivationsarbete i skola och behandling*. Stockholm: Liber

Lindesjö, B. & Lundgren, U. (2005) *Utbildningsreformer och politisk styrning*. Stockholm: HLS Förlag

Lärarnas riksförbund 2007/2008 (2007) *Läraryboken*. Modintryckoffset

Skolverkets programhäfte (2001) *Individuella programmet Gy 2000:21*. Stockholm: Fritzes

Utbildningsdepartementet, Lpf 94, *Läroplanen för det frivilliga skolväsendet*. Stockholm: Fritzes

Muntliga referenser

Sundelin, Åsa (2009) *Föreläsning om karriärutvecklings teorier*. Stockholms universitet 2009-01-16.

Skollagen Kap 5

4 b § Ett individuellt program skall först och främst förbereda eleven för studier på ett nationellt program eller ett specialutformat program. Utbildningen skall bedrivas i en omfattning som motsvarar heltidsstudier. Utbildningens omfattning får dock minskas om en elev begär det och styrelsen för utbildningen finner det förenligt med syftet för utbildningen.

Ett individuellt program kan

1. särskilt inriktas mot studier på ett nationellt eller specialutformat program (programinriktat individuellt program),
2. göra det möjligt för ungdomar att genom lärlingsutbildning förena en anställning som syftar till yrkesutbildning med studier av vissa ämnen i gymnasieskolan, och
3. möta elevers speciella utbildningsbehov.

Ett individuellt program som har ett sådant syfte som avses i första stycket kan utformas för en grupp elever.

Ett programinriktat individuellt program skall utformas för en grupp elever.

Utbildningen på ett individuellt program skall följa en plan, som skall fastställas av styrelsen för utbildningen. I fråga om sådana individuella program som avses i andra stycket 2 får regeringen föreskriva att utbildningen i skolan skall omfatta minst vissa ämnen. Lag (2004:1368).

4 c § Omfattningen av studierna på nationella och specialutformade program betecknas med gymnasiepoäng. Vissa bestämmelser om utbildningens omfattning på de nationella och specialutformade programmen (poängplan) framgår av bilaga 2.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om tillämpningen av poängplanen.

Utbildningen inom varje ämne sker i form av en eller flera kurser. För varje kurs skall det anges hur många gymnasiepoäng den omfattar.

Efter varje kurs har eleven rätt att få betyg. Har eleven enligt detta betyg minst uppfyllt kurskraven är kommunen inte skyldig att erbjuda eleven ytterligare utbildning inom den kursen. Lag (1999:180).

Gymnasieförordningen 1 Kap

Individuell studieplan

12 § För varje elev skall det upprättas en individuell studieplan. Den skall innehålla uppgifter om elevens studieväg och om de val av kurser eleven gjort. Av studieplanen skall det också framgå om eleven följer ett fullständigt, utökat eller reducerat program. Om eleven följer ett utökat program skall det framgå vilka kurser som ingår i elevens fullständiga program och vilka kurser som ligger utanför det fullständiga programmet. Förordning (2007:641).

Gymnasieförordningen 2 kap

21 § Om ett individuellt program är avsett att göra det möjligt för en elev att förena en anställning som syftar till en yrkesutbildning med studier, skall studierna omfatta kärnämnen svenska eller svenska som andraspråk, engelska, samhällskunskap, religionskunskap och matematik. Om eleven önskar det skall utbildningen omfatta samtliga kärnämnen.

Utbildningen skall omfatta tre årskurser. Förordning (1995:885).

Gymnasieförordningen 7 kap

Utvecklingssamtal

19 § Minst en gång per termin skall rektorn se till att eleven ges en samlad information om elevens kunskapsutveckling och studiesituation (utvecklingssamtal). Utvecklingssamtalet skall genomföras med den individuella studieplanen som grund.

I fråga om elever som inte fyllt 18 år och inte heller ingått äktenskap skall även vårdnadshavarna få sådan information som avses i första stycket. Förordning (2000:219).

Intervjumall

Bilaga 3

Vad heter du?

Vilket år är du född?

Vilken termin går du?

Vilka ämnen läser du?

Trivs du på IV? Vad är bra/mindre bra?

När du började på det här programmet vad var dina förväntningar på utbildningen? (berätta)

Kan du berätta om dina mål med dina studier? Har dina förväntningar blivit uppfyllda och har ditt mål uppnåtts?

I så fall hur/på vilket sätt?

Om inte vad tror du det beror på?

Kommer dina studier på IV-programmet att hjälpa dig vidare till ett nationellt program?

Vad krävs av dig att komma vidare?

Vad är det som gör att det fungerar/fungerar inte?

Hur skulle du vilja att din undervisning såg ut?

Vet du vilka mål kurserna har för att du skall bli godkänd?

Berätta hur du är delaktig i din studiegång?

Hur ser den ut och hur har den utformats?

Påverkar den din utbildning?

Kan du berätta om hur ett samtal kring din studiegång ser ut med lärare/vägledare?

Hur skulle du vilja att din utbildning såg ut? (Ev. En mirakelfråga som följdfråga.)

Vad skulle du kunna göra för att göra det till verklighet?

Har du något att tillägga eller fråga om innan vi slutar?

Stockholms universitet
106 91 Stockholm
Telefon: 08-16 20 00
www.su.se

**Stockholms
universitet**